

Kitap İncelemesi: Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireyler İçin Yardımlı Destekleyici İletişim

Book Review: Aided Augmentative Communication for Individuals with Autism Spectrum Disorders

Güzidenur YOLCU¹

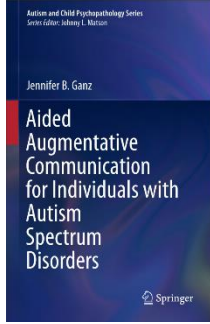
Makale Türü²: Kitap İncelemesi

Başvuru Tarihi: 23.05.2024

Kabul Tarihi: 14.10.2024

Atıf İçin: Yolcu, G. (2024). Kitap incelemesi: Otizm spektrum bozukluğu olan bireyler için yardımcı destekleyici iletişim. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF)*, 8(4), 1187-1192.

¹ Araştırma Görevlisi, Erciyes Üniversitesi, gyolcu@erciyes.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5646-2210 (Başlıca yazar)

Alternatif ve destekleyici iletişim sistemleri (ADİS), yaşına uygun olarak sözel iletişim kuramayan bireylerin sözel iletişim becerilerinin yerini almayı veya mevcut sözel iletişim becerilerini geliştirmeyi amaçlayan iletişim sistemleri olarak tanımlanmaktadır (Ganz vd., 2019). ADİS yardımsız ve yardımcı olmak üzere iki türde sınıflandırılmaktadır (Beukelman ve Light, 2020). Yardımsız ADİS, iletişim kurmak için vücudun kullanılmasına dayanıp (Reichle vd., 2019) herhangi bir araç-gereç ya da teknoloji kullanımını gerektirmezken (örneğin, işaret dili ve jest kullanımı), yardımcı ADİS bir tür araç-gereç veya teknoloji kullanımını gerektirmektedir. Yardımlı ADİS; iletişim panoları, resim değiş-tokuşuna dayalı iletişim sistemi (PECS) gibi düşük teknolojili araçları ve ADİS mobil uygulamaları, konuşma üreten cihazlar gibi orta-yüksek teknolojili araç-gereçleri içermektedir (Beukelman ve Light, 2020).

Otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan bireylerin yaklaşık %30'u ya hiç konuşamaz ya da çok az kelimeyle konuşabilirler (Norrelgen vd., 2015). Bu bireylerin iletişim becerilerini desteklemek için etkili bir müdahale olarak ADİS'in uygulanması önerilmektedir (Reichle vd., 2019). OSB olan bireyler için ADİS müdahalesi, özellikle OSB'nin yaygınlığının gittikçe artması ve bireylerin de karmaşık iletişim gereksinimi konusunda yüksek risk altında olmaları nedeniyle kritik bir araştırma alanı olarak görülmektedir (Wattanawongwan vd., 2023). Karmaşık iletişim gereksinimi, dilin bileşenlerinde yaşanan önemli düzeyde anlama ve üretme sorunları sonucunda konuşamayan ya da çok az kelimeyle konuşabilen bireylerin iletişim kurma ihtiyaçlarını ifade eden bir terimdir (Reichle vd., 2019). OSB olan birçok bireyin karmaşık iletişim kurma gereksinimi vardır (Beukelman ve Light, 2020).

Alanyazında ADİS müdahalesinin, geniş bir yaş aralığında ve farklı özelliklerde birçok bireyin karmaşık iletişim gereksinimini karşılaması amacıyla kullanımının yaygınlaşmasına yönelik önemli gelişmeler olmuş ve özellikle teknolojinin gelişmesiyle birlikte ADİS müdahalesinin kabul edilebilirliğinin ve uygulanabilirliğinin artması konusunda belli bir yol alınmıştır. Ancak karmaşık iletişim gereksinimine sahip bireylerin ADİS müdahalesine erişimleri ve ADİS kullanan bireylerin de bu müdahaleden en üst düzeyde yararlanmaları konusunda yapılacak araştırmalara olan ihtiyaç hâlen devam etmektedir (Light vd., 2019). Dolayısıyla araştırmacıların ADİS'e ilişkin sınırlılıkları ele alarak bu alandaki eksiklikleri gidermeye çalışması gerekmektedir. Bu doğrultuda çalışmada, ADİS'in yakın zamandaki durumunun ne olduğu ve alanın nereye doğru yön alması gerektiği konusunda öneriler sunmak amacıyla yazılan "Aided augmentative communication for individuals with autism spectrum disorders" adlı kitap incelenmiş ve tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu kitapta, yardımcı ADİS'in resim, sembol ya da yazı gibi görsel unsurları içermesi, içerdiği görsel unsurlar sayesinde soyut kavramların somut temsillerini sağlaması, gelişmiş motor becerilerin kullanımını gerektirmemesi ve bireylerin sosyal etkileşimlerde bulunabileceği bir araç-gereç sunması nedeniyle OSB olan bireyler için oldukça uygun olduğu belirtilerek yardımcı ADİS'e odaklanılmıştır. Kitap, özel eğitim alanında doktora yapan iki öğrencinin katkılarıyla, Texas A&M Üniversitesi'nde özel eğitim profesörü olarak çalışan Jennifer B. Ganz tarafından yazılmış ve 2014 yılında yayımlanmıştır. Yazar Ganz, OSB ve diğer gelişimsel yetersizliği olan bireylerin sosyal iletişim becerilerini geliştirmek için teknoloji kullanımına yönelik özellikle ADİS'e odaklanarak araştırmalar yürütmektedir.

Kitap üç kısım, dokuz bölümden oluşmaktadır. Kitabın, "Giriş ve Genel Bakış" başlıklı birinci kısmında (bölüm 1, 2, 3 ve 4), yardımcı ADİS'e ilişkin kitabın diğer kısımlarına temel oluşturacak açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir. Birinci kısmın ilk bölümünde karmaşık iletişim gereksinimine sahip OSB olan bireylerin işlevsel konuşma geliştirememesi sorununa dikkat çekilerek OSB olan bireylerin başkalarıyla iletişim kurma gereksinimlerinin önemi vurgulanmıştır. OSB olan bireylerin iletişim

yeterliğini geliştirmede etkili bir müdahale olarak belirtilen ADİS'e kısa bir giriş yapılarak ADİS'in ve yardımcı ADİS türünün bu bireylere yönelik müdahalelerde tercih edilmesi yönündeki avantajları açıklanmıştır.

İkinci bölümde yardımcı ADİS'e ilişkin daha ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Düşük ve yüksek teknoloji ADİS'in ne olduğu ile özelliklerine ilişkin bilgiler, bu iki türün avantajları ve dezavantajları açıklanarak verilmiş ve bu türlere ilişkin yardımcı ADİS görselleri sunulmuştur. Yazar, yüksek teknoloji ADİS'in düşük teknoloji ADİS'e göre OSB olan bireyler için daha dikkat çekici bulunabileceğini, değişikliklerin daha kolay yapılabileceğini ve gittikçe daha hafif cihazların üretildiği için taşınmalarının kolay olabileceğini vurgulamış ve ADİS'in sosyal geçerliliğinin artırılarak sürdürülebilir kullanımını sağlamada bu özelliklerin önemli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu bölümde yüksek teknoloji yardımcı ADİS'in ekran türleri ve ekranlara yerleştirilen sembollerin düzenlenişi hakkında bilgiler sunulmuştur. Ardından OSB olan ve diğer gelişimsel yetersizliği olan bireylerle yardımcı ADİS konusunda yapılan derleme ve meta-analiz çalışmalarının sonuçları paylaşılmış ve yorumlanmıştır. Yazar, ADİS'in etkililiğinin çoğunlukla çocuklar üzerinde incelendiğini belirterek genç yetişkinlik dönemindeki bireyler üzerinde etkililik çalışmaları yapılmasının, ADİS'in hangi yaş grubundaki bireyler için daha etkili olduğunu bilmek ve bu yaş grubundaki bireyler için ADİS'in etkililiğini arttırmak amacıyla hangi uyarlamaların yapılması gerektiğini bilme açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca yazar, farklı kültürlere sahip bireyler için de ADİS konusundaki çalışma eksikliklerinin giderilmesinin bu gruptaki bireyler için ADİS'in etkililiğinin artırılması açısından önemli olduğunu ifade etmiştir. Diğer taraftan ADİS türleri arasında yapılan karşılaştırmalı araştırmalara, bireylerde en üst düzeyde çıktı elde etmek için ADİS ile kullanılacak öğretim stratejilerinin belirlenmesine ve gerçek ortamlarda paydaşlarla yürütülen araştırmalara halen gereksinim olduğu vurgulanmıştır.

Üçüncü bölümde, öncelikle yardımcı ADİS'in hangi özelliklere sahip OSB olan bireyler için uygun olduğu konusunda bilgi verilmiştir. Bireylerin iletişim becerilerine yönelik performans düzeylerini belirlemek ve bireyler için uygun yardımcı ADİS'i seçmek amacıyla yapılacak değerlendirmelerin; bireylerin sözel iletişim becerilerinde eksiklik göstermeleri, yaygın olarak sosyal beceri yetersizlikleri yaşamaları ve uygun ADİS'i belirleme konusunda kullanılacak sınırlı sayıda değerlendirme aracının olması nedeniyle zorluklar taşıdığı belirtilmiştir. Ancak bu zorluklar göz önüne alınarak OSB olan bireylerin iletişim becerilerine ilişkin performansını belirlemek, uygun ADİS'i seçmek ve ADİS'e yönelik iletişim hedeflerini belirlemek amacıyla yapılacak değerlendirmelerin neleri içermesi gerektiği, özellikleri, nasıl yapılacağı ve değerlendirme yöntemleri konusunda rehber niteliğinde açıklamalar yapılmıştır.

Dördüncü bölümde ise yardımcı ADİS müdahalesinin başarılı bir şekilde uygulanmasında aile üyeleri ve çeşitli disiplinlerde çalışan diğer paydaşlar arasındaki iş birliğinin kritik bir öneme sahip olduğu vurgulanarak, bu paydaşların karmaşık iletişim gereksinimine sahip OSB olan bireylerin doğru bir şekilde değerlendirilmesinde, uygun ADİS'in seçimine yardımcı olmada ve müdahalenin birçok ortamda uygulanmasında önemli rollerinin olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla bu bölümde, ADİS'in OSB olan bireyler için işlevsel bir iletişim sistemi haline getirilmesi amacıyla paydaşlar arasında kurulan iş birliği çerçevesinde paydaşlardan birey için uygun ADİS'i seçme ve bireyin ADİS'i farklı ortamlarda kullanımı konusunda bilgi almaya yönelik açıklamalar yapılmıştır.

Kitabın "OSB Olan Bireylere Yardımlı ADİ Sağlamaya Yönelik Müdahaleler ve Teknikler" başlıklı ikinci kısmında (bölüm 5, 6 ve 7) karmaşık iletişim gereksinimine sahip OSB olan bireylerin doğal bağlamlarda desteklenmeleri konusunda bilgiler verilmiştir. Bu doğrultuda beşinci bölümde ADİS

müdahalesinin etkisini arttırmak için OSB olan bireylerin doğal ortamlarda ADİS kullanmayı öğrenmelerinin kritik öneminden yola çıkılarak bu bağlamlarda öğretim sunmak için geliştirilen çeşitli müdahaleler konusunda temel bilgiler verilmiştir. Ardından ADİS müdahalesi ile doğal öğretim yöntem ve tekniklerinin nasıl kullanılacağı örnekler verilerek açıklanmıştır. Bu açıklamayı takiben OSB olan bireylerin eğitiminde uygulamalı davranış analizi (UDA) tekniklerinin oldukça etkili olduğu ve dolayısıyla da doğal öğretim uygulamalarının bu tekniklerin birleşimini içermesi gerektiği belirtilerek ADİS müdahalesinin doğal öğretim ile UDA tekniklerinin birleşimiyle nasıl sunulduğuna ilişkin senaryo örneği de sunularak bilgi verilmiştir. Bölümün sonunda OSB olan ve diğer gelişimsel yetersizliği olan bireylerle yardımcı ADİS kullanımında doğal öğretim uygulamaları üzerine yapılan araştırmalar incelenerek bulguları yorumlanmıştır.

Altıncı bölümde, OSB olan bireylerin başkalarıyla etkileşim başlatma konusunda yetersizliklerinin olması nedeniyle öğrenme fırsatları elde edememeleri ve başkalarını gözlemleyerek öğrenme konusunda yetersizlik yaşamaları nedeniyle çevrelerindeki kişilerin öğretim sürecine katılmasının önemli olduğu vurgulanmıştır. Aile üyelerinin ve akranların ADİS kullanan OSB olan bireylerin iletişim becerilerini doğal ortamlarda uygulamalarına yardımcı olmaları ve doğal iletişim paydaşları olarak OSB olan bireyler için hedeflenen becerilerin genellenmesini ve zaman içinde sürdürülmesini teşvik etme konusunda uygun bir konumda oldukları ifade edilmiştir. Buna dayanarak ADİS müdahalesinde ebeveyn aracılı ve akran aracılı müdahalelerin gerekliliği, neleri içermesi gerektiği ve nasıl uygulanacağı konusunda rehber olacak bilgiler verilmiştir. Bu bilgileri takiben karmaşık iletişim gereksinimine sahip OSB olan bireylerle yapılan akran ve ebeveyn aracılı ADİS müdahale araştırmalarının ve diğer gelişimsel yetersizliği olan bireylerle yapılan akran ve ebeveyn aracılı ADİS müdahale araştırmalarının incelemesine yer verilerek, ADİS müdahalesinde ebeveyn ve akran aracılı müdahalelerin etkililiğine yönelik araştırma desteği sunulmuştur.

Yedinci bölümde, problem davranış sergileyen karmaşık iletişim gereksinimine sahip OSB olan bireyler için işlevsel iletişim öğretimi kapsamında ADİS müdahalesinin uygulanmasına değinilmiştir. Karmaşık iletişim gereksinimine sahip OSB olan bireylerin genellikle problem davranış sergiledikleri ve problem davranışların bireylerin yaşadığı iletişim zorluklarından kaynaklı olabileceği belirtilmiştir. İşlevsel iletişim öğretimi de bu temele dayanarak bireye uygun iletişim davranışları kazandırma yoluyla problem davranışın azaltılmasını içeren bir yaklaşım olarak tanımlanmıştır. Yazar, işlevsel iletişim öğretiminin iki temel adımı olan işlevsel davranış değerlendirme ve işlevsel iletişim öğretiminin uygulanması konusunda senaryo örneği de sunarak açıklamalarını desteklemiştir.

Kitabın son kısmı olan “ADİ’de Tartışılmalı Konular” başlıklı üçüncü kısımda (bölüm 8 ve 9) ise bireylerin karmaşık iletişim gereksinimini karşılamak söz konusu olduğunda alanyazında tartışma konusu olmuş *kolaylaştırılmış iletişimin (facilitated communication)* ve işaret dilinin OSB olan bireylerin eğitiminde kullanımı konusuna açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda sekizinci bölümde kolaylaştırılmış iletişimin geliştiricilerinin ve yararlarını raporlayan yayınların iddiaları araştırma temelli bir bakış açısıyla tartışılmıştır. Yazar, kullanımı tavsiye edilmeyen kolaylaştırılmış iletişime yönelik verdiği bilgilerin, kolaylaştırılmış iletişimin nasıl uygulanacağına ilişkin bir açıklama olmadığı, aksine bu konudaki tehlikelere yönelik dikkat çekme amacıyla verildiği konusunda okuyucuları uyarmıştır.

Kitabın son bölümü olan dokuzuncu bölümde ise OSB olan bireyler için uygun bir iletişim müdahalesi seçeneği olma konusunda işaret dili ve yardımcı ADİS karşılaştırılmıştır. Bu bölümde yazar, OSB olan bireylerle yürütülen işaret diliyle ilgili araştırmaların sınır ve sınırlılıklarını ortaya koyarak tartışmış ve OSB olan bireyler için işaret dili kullanımını teşvik etmeyi amaçlamadığının altını çizerek

uygulamacıların iletişim müdahaleleri belirlerken bilinçli seçimler yapmaları konusunda yol gösterici olmayı amaçladığını belirtmiştir. Kitabın üçüncü kısmının, karmaşık iletişim gereksinimine sahip OSB olan bireyler için iletişim müdahalesi seçerken bilimsel bir bakış açısıyla karar verme konusunda okuyuculara yardımcı olacağı düşünülmektedir.

İşlevsel sözel iletişim becerisine sahip olmayan OSB olan bireyler, kendilerini ifade etme ve başkalarıyla sosyal etkileşim kurma yönünden yaşamın her alanına (örneğin; eğitim, iş-meslek yaşamı ve sosyal yaşam) katılımda ciddi kısıtlamalarla karşı karşıya kalmaktadırlar (Beukelman ve Light, 2020). İşlevsel iletişim, OSB olan bireyler için temel bir gereksinimdir ve bireylerde gelişiminin sağlanması için etkili bir iletişim müdahalesinin uygulanmasını gerektirmektedir. ADİS'in bireylerin iletişim yeterliliğini geliştirme ve yaşamın her alanına katılımları konusunda büyük bir fırsat sunması, OSB olan bireylerin eğitiminde etkili bir iletişim müdahalesi olarak kullanımını kaçınılmaz bir durum haline getirmektedir. Dolayısıyla OSB olan bireylerin eğitiminde rol oynayan eğitimciler ve terapistler gibi kişilerin ADİS müdahalesi konusunda bilgi sahibi olması bireylerin iletişim becerilerinin desteklenmesi açısından önemlidir. Bu kitap; yardımcı ADİS'in ne olduğuna, hangi özelliklerdeki OSB olan bireyler için uygun olduğuna, uygun ADİS'i seçme ve ADİS'e ilişkin hedef belirlemek için yapılacak değerlendirmelere ve ADİS'in uygulanmasına yönelik pratik bilgiler sunmaktadır. OSB olan bireylere yardımcı ADİS'in uygulanması konusunda temel bilgiler edinmek isteyen eğitimcilerin, dil ve konuşma terapistlerinin ve özel eğitim alanında lisans ya da lisansüstü eğitim gören öğrencilerin bu kitaptan yararlanabileceği düşünülmektedir. Ayrıca yazarın, kitabın çoğu bölümünde yer verdiği araştırma incelemeleri üzerinden zaman geçmiş olmasına rağmen bu incelemelerde vurgulanan gereksinimlerin halen devam etmesi yönünden ise kitap, ADİS konusunda çalışmak isteyen araştırmacılar için önemli bir kaynak olarak önerilmektedir. Son olarak genel bir değerlendirme yapıldığında kitabın, karmaşık iletişim gereksinimine sahip OSB olan bireyler için yardımcı ADİS müdahalesini bilimsel araştırma temelli bir yaklaşımla ele alarak açıklaması, OSB olan bireylerin eğitiminde ADİS kullanımının önemi konusunda alanyazına değerli bir katkı olarak görülmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmada çıkar çatışması bulunma durumu yoktur.

KAYNAKLAR

- Beukelman, D. R., & Light, J. C. (2020). *Augmentative & alternative communication: Supporting children and adults with complex communication needs* (Fifth edition). Paul H. Brookes Publishing Co.
- Ganz, J. B., Hong, E. R., Leuthold, E., & Yllades, V. (2019). Naturalistic augmentative and alternative communication instruction for practitioners and individuals with autism. *Intervention in School and Clinic, 55*(1), 58-64. <https://doi.org/10.1177/1053451219833012>
- Light, J., McNaughton, D., Beukelman, D., Fager, S. K., Fried-Oken, M., Jakobs, T., & Jakobs, E. (2019). Challenges and opportunities in augmentative and alternative communication: Research and technology development to enhance communication and participation for individuals with complex communication needs. *Augmentative and Alternative Communication, 35*(1), 1-12. <https://doi.org/10.1080/07434618.2018.1556732>
- Norrelgen, F., Fernell, E., Eriksson, M., Hedvall, Å., Persson, C., Sjölin, M., Gillberg, C., & Kjellmer, L. (2015). Children with autism spectrum disorders who do not develop phrase speech in the preschool years. *Autism, 19*(8), 934-943. <https://doi.org/10.1177/1362361314556782>
- Reichle, J., Simacek, J., Wattanawongwan, S., & Ganz, J. (2019). Implementing aided augmentative communication systems with persons having complex communicative needs. *Behavior Modification, 43*(6), 841-878. <https://doi.org/10.1177/0145445519858272>
- Wattanawongwan, S., Ganz, J. B., Hong, E. R., Dunn, C., Yllades, V., Pierson, L. M., Baek, E., & Foster, M. (2023). Interventions for improving social-communication skills for adolescents and adults with ASD: A meta-analysis. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders, 10*(3), 391-405. <https://doi.org/10.1007/s40489-021-00300-8>